

VALSTS CILVĒKTIESĪBU BIROJS

AKTUĀLIE CILVĒKTIESĪBU

JAUTĀJUMI LATVIJĀ

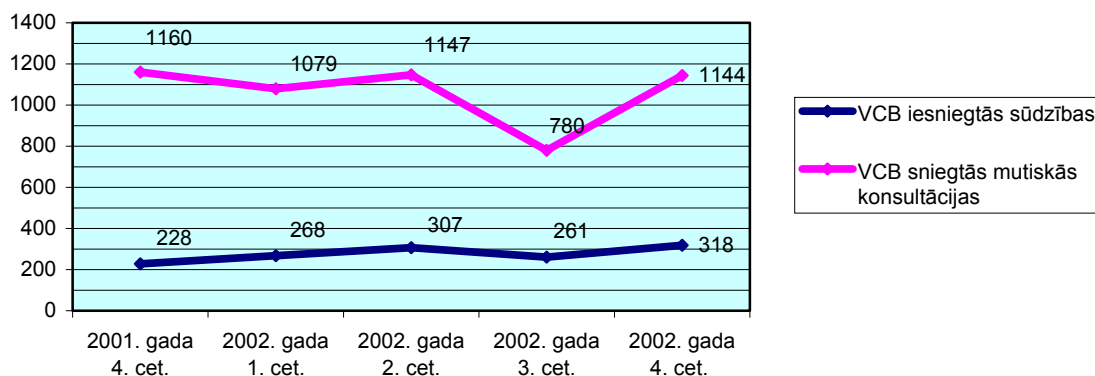
2002. GADA 4. CETURKSŅĪ

Satura rādītājs

Sūdzību izskatīšana Valsts cilvēktiesību birojā.....	3
Cilvēktiesību problēmu apskats Latvijā	
Personu uzvārdu latviskošana	8
Tiesības uz personiskās dzīves neaizskaramību - telefonsarunu konfidencialitāte	10
Iestāžu un privātpersonu atbildība par bērniem, kas atstāti bez uzraudzības	12
Personas īpašuma tiesības Piejūras dabas parka teritorijā	13
Valsts cilvēktiesību biroja pieteikumi Satversmes tiesā	
Satversmes tiesa apmierina VCB prasību par pensionāru tiesībām pārrēķināt pensijas, papildinot apdrošināšanas stāžu	14
Diskusijas	
Apaļā galda diskusija par darba devēja tiesībām iejaukties darbinieka privātajā dzīvē	16
Konferences un semināri	
Baltijas valstu ombudinstiūciju seminārs Viļņā par aktuālākajām cilvēktiesību problēmām	17
Izbraukuma tikšanās	
Izglītības iestāžu apmeklējumi	
Specializētā bērnu sociālās aprūpes centra “Veģi” apmeklējums	18
Bergu pamatskolas apmeklējums	19
Ābeļu pamatskolas apmeklējums	19
Tikšanās ar bāriņtiesu un pagasttiesu pārstāvjiem	
Tikšanās ar Aizkraukles, Ogres un Jēkabpils rajonu bāriņtiesu pārstāvjiem	20
Tikšanās ar Jelgavas un Dobeles rajonu bāriņtiesu un pagasttiesu pārstāvjiem ...	21
Citi pasākumi, kuros piedalījušies VCB pārstāvji.....	21
VCB 2002. gada 3. ceturksnī saņemtās un izskatītās sūdzības (tabula)	23
VCB saņemtās sūdzības 2002. gada 4. ceturksnī (diagramma)	25
VCB sniegtās mutvārdu konsultācijas 2002. gada 4. ceturksnī (diagramma)	26

Sūdzību izskatīšana Valsts cilvēktiesību birojā

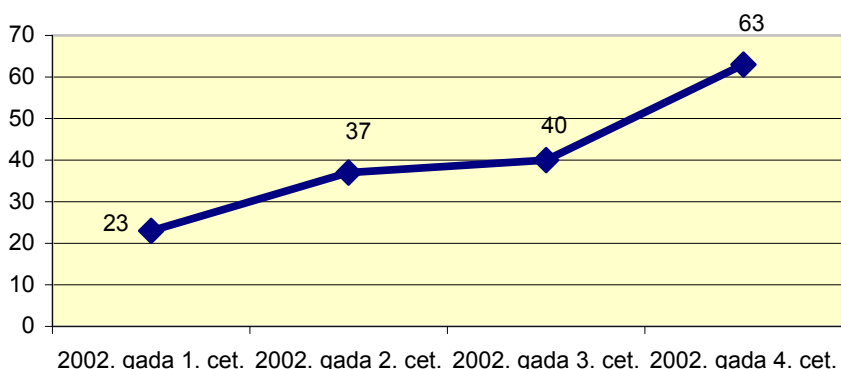
2002. gada 4. ceturksnī Valsts cilvēktiesību biroja darbinieki ir saņēmuši 318 rakstiskas sūdzības un snieguši 1144 mutiskas konsultācijas par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Ja mutisko konsultāciju skaits ir mainījies visai nenozīmīgi, tad, salīdzinot gan ar šī gada pirmajiem trim ceturkšņiem, gan pagājušā gada 4. ceturksni, strauji pieaudzis rakstisko iesniegumu skaits. Salīdzinot ar 2001. gada 4. ceturksni – par gandrīz 40%.

Šajā laika periodā atrisinātas 36 sūdzības, izbeigtas ar ieteikumu 245, bet atteiktas kā nepamatotas 48 sūdzības.

Atšķirībā no gada pirmajiem trijiem ceturkšņiem, 2002. gada 4. ceturksnī, spriežot pēc VCB saņemtajām rakstiskajām sūdzībām, aktuālākā cilvēktiesību problēma bija personas tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu. Par šo problēmu tika saņemti 63 iesniegumi (par 57,5% vairāk kā 3. ceturksnī), kā arī sniegtas 42 mutiskas konsultācijas. No rakstiskajām sūdzībām šajā laika periodā atrisinātas 4, izbeigtas ar ieteikumu – 48, bet atteiktas kā nepamatotas 5 sūdzības.

Saņemtās rakstiskās sūdzības par personas tiesībām uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu

Tā kā pēdējā gada laikā nav konstatēta tiesu darba krasa pasliktināšanās, VCB uzskata, ka straujš sūdzību skaita pieaugums liecina par iedzīvotāju tiesiskās apziņas pieaugumu. Iespējams, viens no faktoriem, kas 2002. gada beigās veicināja iesniegumu skaita pieaugumu, bija spriedums Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītajā Laventa lietā.

Šis process parādīja, ka iedzīvotājiem ir iespējas panākt sev labvēlīgu rezultātu gadījumos, ja tiek pārkāptas viņu tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu.

Bez tam 2002. gada 1. novembrī stājās spēkā Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 77. panta 7. daļas grozījumi, kuros noteikts – *“No dienas, kad lieta saņemta tiesā, līdz lietas izskatīšanas pabeigšanai pirmās instances tiesā drošības līdzekļa - apcietinājuma termiņš apcietinātajai personai nedrīkst būt ilgāks par vienu gadu un sešiem mēnešiem. Pēc tā izbeigšanās drošības līdzeklis - apcietinājums jāatceļ un apcietinātā persona nekavējoties jāatbrīvo no apcietinājuma. Izņēmuma gadījumos krimināllietās par sevišķi smagiem noziegumiem, ja tie saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, drošības līdzekļa – apcietinājuma termiņu virs sešiem mēnešiem var pagarināt Augstākās tiesas Senāts.”*

Pirms iepriekšminēto grozījumu stāšanās spēkā no brīvības atņemšanas vietām VCB saņēma vairākus iesniegumus, kurās tiesājamie, kas jau vairākus gadus gaida tiesu, interesējās vai tiks atbrīvoti. Izskatot šos iesniegumus, VCB secināja, ka Augstākās tiesas Senāts ir izmantojis Kriminālprocesa kodeksa pieļauto iespēju pagarinot drošības līdzekli līdz sešiem mēnešiem.

VCB uzskata, ka pieņemtie Kriminālprocesa kodeksa grozījumi ir vērtējami pozitīvi, un nav pieļaujama situācija, ka tiesu sistēmas nesakārtotības dēļ apsūdzētajiem gadiem ilgi jāgaida līdz tiesas procesa sākumam.

Otra aktuālākā cilvēktiesību problēma 2002. gada 4. ceturksnī bija personas tiesības uz mājokli – VCB saņemti 59 iesniegumi (18,5% no kopējā skaita). Galvenokārt tās ir sūdzības par dzīvokļa piešķiršanu un izlikšanu no tā. Diemžēl, bieži šādas problēmas rada nepilnības likumdošanā. Piemēram, likumi *“Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”* (bija spēkā līdz 2001. gada 31. decembrim) un *“Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”* (stājies spēkā 2002. gada 1. janvārī) paredz konkrētus pašvaldību pienākumus, taču praksē veidojas situācijas, kad likums tieši nenosaka, kurai pašvaldībai ir jāsniedz palīdzība mazaizsargātajai personai (ģimenei).

VCB vērsās persona A – vientuļā māte ar mazgadīgu bērnu, kura bija mainījusi dzīvesvietu. Pamatojoties uz likumdošanu, abas pašvaldības norobežojās no viņas mājokļa problēmas risināšanas. Likuma interpretācija pieļāva abām pašvaldībām šādu iespēju.

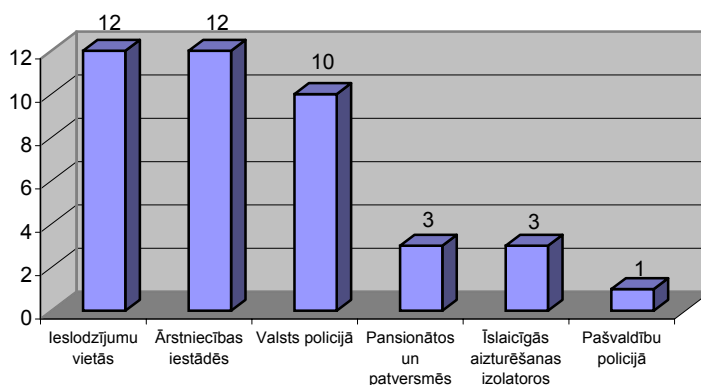
VCB vērsās dažādās pašvaldībās (ne tikai konfliktā iesaistītās) un, pateicoties Krāslavas rajona padomes izpilddirektora Gunāra Upenieka atsaucībai, tika rasta iespēja personai A izīrēt pašvaldības dzīvokli un sniegt nepieciešamo sociālo palīdzību Krāslavā.

Par personas tiesībām uz mājokli sniegta arī visvairāk mutisko konsultāciju – 227 (20% no kopējā skaita). No rakstiskajām sūdzībām 2002. gada 4. ceturksnī atrisinātas 7, izbeigtas ar ieteikumu - 81, bet atteiktas kā nepamatotas – 12.

Spriežot pēc VCB saņemtajiem iesniegumiem un sniegtajām mutiskajām konsultācijām, 2002. gada 4. ceturksnī **trešā nozīmīgākā cilvēktiesību problēma Latvijā bija iedzīvotāju tiesības uz humānu apiešanos un cieņas respektēšanu. VCB trijos mēnešos ir saņemts 41 rakstisks iesniegums (12,9% no kopējā skaita) un sniegtas 114 mutiskas konsultācijas (10% no kopējo konsultāciju skaita).** Vēl

joprojām daudz sūdzības par šo problēmu tiek saņemtas no ieslodzījumu vietām un par valsts policiju – attiecīgi 12 un 10. Taču pēdējā laikā vērojama tendence, ka regulāri pieaug iesniegumu skaits no ārstniecības iestādēm. Ja 2002. gada pirmajos trīs mēnešos VCB tika iesniegtas 2 sūdzības, otrajā un trešajā ceturksnī – 9, tad 2002. gada 4. ceturksnī jau 12.

VCB saņemto sūdzību sadalījums par tiesībām uz humānu apiešanos un cieņas respektēšanu

Īpaši aktuālas šīs problēmas ir psihoneiroloģiskajās slimnīcās, un VCB darbinieki, apmeklējot šāda veida ārstniecības iestādes, ir konstatējuši vairākus pārkāpumus. Slimnīcas ārpus Rīgas bieži nav informētas par jauninājumiem šādu iestāžu darbībā. Piemēram, saistībā ar Spīdzināšanas novēršanas komisijas rekomendācijām, Rīgas psihoneiroloģiskajā slimnīcā ir izveidota kārtība, ka, ieviejojot pacientu, atsevišķā žurnālā ir nepieciešams šīs personas paraksts par piekrišanu ievietošanai. Nevienā no citām VCB apmeklētajām psihoneiroloģiskajām slimnīcām šāda kārtība nebija ieviesta. VCB uzskata, ka būtu nepieciešams panākt vienotu informācijas apriti starp visām Latvijas psihoneiroloģiskajām slimnīcām.

VCB vērsās persona G ar sūdzību par to, ka tikusi nepamatoti, piespiedu kārtā ievietota psihoneiroloģiskajā slimnīcā.

VCB sazinājās ar psihoneiroloģisko slimnīcu un saņēma informāciju, ka patiesībā persona slimnīcā bija atradies brīvprātīgi, nevis piespiedu kārtā, par ko persona ir parakstījusies. Šādā situācijā VCB vairs nevarēja izskatīt jautājumu par iespējamu nelikumīgu piespiedu ievietošanu.

Tomēr, lai mazinātu iespēju šādām problēmām atkārtoties, VCB šo ārstniecības iestāžu darbiniekiem norādīja, ka nepieciešams slimnīcās ieviest tādu sistēmu, ka personām tiek veikta rūpīga izskaidrošana par dokumentiem, ko tām prasa parakstīt.

Jau ilgāku laiku aktualitāti saglabā personas tiesību uz sociālo drošību problēmas. 2002. gada 4. ceturksnī VCB ir iesniegtas 35 sūdzības un sniegtas 222 mutiskas konsultācijas par šiem jautājumiem, un tā ir ceturrtā nozīmīgākā problēmu grupa, spriežot pēc VCB saņemtajām sūdzībām, bet otrā – pēc mutisko konsultāciju skaita. Tāpat kā iepriekšējos laika periodos, svarīgākais jautājums šajā jomā ir pensiju un pabalstu piešķiršana – saņemts 21 iesniegums, tai seko pašvaldības

sociālās palīdzības piešķiršanas un sociālo garantiju nodrošināšanas jautājumi – katrā jomā saņemti 7 iesniegumi. No 4. ceturksnī izskatītajām sūdzībām, atrisinātas 7, izbeigtas ar ieteikumu 26, bet atteiktas kā nepamatotas 2 sūdzības par sociālās drošības jautājumiem.

Valsts cilvēktiesību birojs saņēma iesniegumu no invalīdes, personas B, kurā tika norādīts, ka pār viņu ir nodibināta aizgādība un aizgādnis saņem A. kundzes pensiju, taču izlieto to savām vajadzībām.

Personu atzīt par rīcībnespējīgu var tikai un vienīgi tiesa. Ja tiesa uz tiesu ekspertīzes atzinuma un citu pierādījumu pamata konstatē, ka personai gara slimības vai plānprātības dēļ trūkst visu vai lielākās daļas garīgo spēju un šī persona nespēj savu darbību vadīt vai saprast tās nozīmi, tiesa ar spriedumu atzīst personu par rīcībnespējīgu un nodibina aizgādību. Pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā tā norakstu nosūta bāriņtiesai - aizgādņa iecelšanai personai un tās mantai. Civillikums paredz, ka aizgādņim ik gadus jādod attiecīgajai bāriņtiesai norēķins par savu aizgādībā esošā pārvaldību.

Tā kā, iespējams, bija noticis cilvēktiesību pārkāpums, VCB lūdza šīs pilsētas bāriņtiesai noskaidrot radušos situāciju un pārbaudīt vai aizgādnis pienācīgi pilda savus pienākumus.

Bāriņtiesa sadarbībā ar pilsētas domes Sociālās palīdzības dienestu apsekoja B dzīves apstākļus. Apsekošanas laikā tika noskaidrots, ka aizgādnis daļu pensijas atdod personai B uzturam, bet pārējo naudu izlieto dzīvokļa īres un komunālo maksājumu parādu segšanai. Tā kā tika konstatēts, ka aizgādnis jau vairākus mēnešus nav veicis dzīvokļa īres un komunālos maksājumus, kā arī dzīvoklī valda liela nekārtība, bāriņtiesa aizgādņim uzdeva par pienākumu sakārtot dzīvokli un regulāri veikt parāda maksājumus par dzīvokli. Tāpat bāriņtiesa aņņēmās turpmāk veikt regulārāku naudas līdzekļu izlietojuma kontroli par aizgādniecības pārvaldi.

Piektajā vietā pēc saņemto sūdzību skaita ir personas tiesības uz īpašumu – 2002. gada oktobrī – decembrī saņemtas 23 sūdzības un sniegtas 77 mutiskas konsultācijas, bet sestajā vietā – tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi. Par šo tēmu saņemti 16 iesniegumi un sniegtas 36 mutiskas konsultācijas.

VCB ar sūdzību griezās persona Š, norādot, ka līdz pilngadības sasniegšanai viņš ir bijis sava brāļa dēla aizbildnis. Tagad iesniedzēja brāļa dēls ir Specializētā jauniešu aprūpes centra „Ziedkalne” iemītnieks. Š informēja, ka viņš vēlas ņemt radnieku dzīvot pie sevis, un norādīja, ka viņam ir sava māja un visi nepieciešamie apstākļi, bet pagasta padome un pensionāta administrācija rada dažādus šķēršļus.

VCB nekavējoties reaģēja uz šo sūdzību, apmeklēja iesniedzēja radnieku aprūpes centrā un konstatēja, ka minētā persona ir pilngadīgs un rīcībnespējīgs pensionāta iemītnieks, kurš sarunas laikā neizrādīja vēlēšanos pamest aprūpes centru. Iesniedzējs jau vairākus gadus nav apmeklējis savu brāļa dēlu vai kā citādi interesējies par viņu, tāpēc nepārliciecināja ir viņa kā krusttēva radnieciskā saskaņa, kā viņš rakstījis savā iesniegumā.

Sūdzības iesniedzējam tika paskaidrots, ka šajā gadījumā nav konstatējams cilvēktiesību pārkāpums, un viņa radnieks var izrakstīties no pensionāta, personīgi iesniedzot šādu lūgumu iestādes direktoram.

Aktuālas cilvēktiesību problēmas 2002. gada 4. ceturksnī bija arī personas tiesību subjektības atzīšana, tiesības uz drošību, brīvību un personas neaizskaramību, kā arī tiesības uz darbu un taisnīgiem un labvēlīgiem darba apstākļiem. Par šīm tēmām saņemtas attiecīgi 15, 13 un 11 rakstiskas sūdzības, kā arī sniegtas attiecīgi 84, 17 un 61 mutiska konsultācija.

VCB saņēma personas L iesniegumu, kurā norādīts, ka viņa māte 1943. gada 23. jūnijā ievietota Salaspils koncentrācijas nometnē, bet iesniedzējs piedzimis pēc divām dienām – 25. jūnijā. Pamatojoties uz arhīva izziņu un Totalitāro režīmu noziegumu izvērtēšanas komisijas atzinumu Rīgas domes Latgales priekšpilsētas izpilddirekcija viņam piešķir politiski represētās personas statusu. Tagad L ir mainījis dzīves vietu un vērsies Vidzemes priekšpilsētas izpilddirekcijā, lai nomainītu politiski represētās personas apliecību, tomēr saņēmis atteikumu arī no Rīgas domes, nenorādot konkrētu pamatojumu.

Izvērtējot iesniegumā un tam pievienotajos dokumentos minētos faktus, VCB sūdzības iesniedzējam norādīja, ka viņš ir cietis represiju rezultātā un izsaka nožēlu, ka daudziem cilvēkiem ir bijis nepamatoti jācieš, kā arī vairākas viņu cilvēktiesības un brīvības ir tikušas ierobežotas. VCB uzskata, ka jebkurai personai, kas ir cietusi represiju rezultātā, ir svarīga morālā atzīšana un rehabilitācija no valsts puses, vienlaikus norādot, ka VCB nav tiesīgs pieņemt saistošus lēmumus jautājumos par tāda vai cita statusa piešķiršanu personām.

VCB ieteica personai L izmantot savas likumīgās tiesības Rīgas domes lēmumu pārsūdzēt tiesā.

Cilvēktiesību problēmu apskats Latvijā

Personu uzvārdu latviskošana

Valsts cilvēktiesību birojs pēdējā laikā saņem ļoti daudz sūdzību no cilvēkiem, kam mainot dokumentus, latviskošanas rezultātā, tiek mainīts ilggadējs dzimtas uzvārds. Šī valsts uzspiestā procedūra izraisa cilvēkos lielu neizpratni un neapmierinātību, bažas par savas identitātes zaudēšanu un tiesiskām problēmām, kas var rasties, vienlaicīgi izmantojot dokumentus ar dažādi ierakstītiem personvārdiem.

Kopš 2000. gada 1. septembra ar personvārdu oficiālo lietošanu un rakstību dokumentos saistītos jautājumus regulē Valsts Valodas likums un MK Vārdu un uzvārdu rakstības identifikācijas noteikumi Nr. 295, kas izdoti saskaņā ar šī likuma 19. p. 3. daļu. Šo MK noteikumu 4. punkts paredz, ka *citvalodu cilmes vārdus un uzvārdus, latviešu valodā atveido (izsaka ar latviešu valodas skaņām un burtiem) iespējami tuvu to izrunai un saskaņā ar citvalodu īpašvārdu atveides noteikumiem, kā arī šo noteiktu 3. punktā minētajām normām*. Atveides noteikumi kopā ar attiecīgajiem piemēriem ir apkopoti Personvārdu rakstības kodifikatorā.

Tas nozīmē, ka no jauna izdotos dokumentos atbilstoši valodas gramatikas normām konsekventi tiek pārveidoti vēsturiski esošie un lietotie uzvārdi. Piemēram, lietuviešu cilmes uzvārdu *Čiapas* pārveidojot par *Čaps*, igauņu cilmes uzvārdu *Saare* par *Sāre*, vācisko *Lotte* par *Lote* utml. Tāpat, vēsturiski ilgstoši vienā dzimtē lietotiem uzvārdiem tiek pievienotas sieviešu dzimtes galotnes, piemēram *Rutkis – Rutke*, *Preiss – Preisa*, tādējādi pārveidojot sieviešu uzvārdus.

Satversmes tiesa 2001. gada 21. decembrī, izskatot Jutas Mencenas lietu (Nr.2001-04-01030), atzina minētos MK Noteikumus Nr. 295 daļā par atveidoto un LR pasēs ierakstīto personvārdu pielīdzināšanu, ja persona to nevēlas, par neatbilstošiem LR Satversmes 96. un 116. pantam. Tomēr pēc Satversmes tiesas sprieduma netika izdarītas nekādas korekcijas šajā normatīvajā aktā, un joprojām, izdodot jaunus personu apliecinošus dokumentus, vēsturiski esošie un lietotie personvārdi tiek pārveidoti atbilstoši latviešu valodas gramatikai un labskanībai, neņemot vērā vārda īpašnieka viedokli. Jāpiebilst, ka Satversmes tiesa skatīja lietu pēc personas, kas vēlas pieņemt ārvalstnieka uzvārdu, sūdzības, taču šī norma lielākā mērā ietekmē cilvēkus, kuru vēsturiskais dzimtas uzvārds šobrīd tiek mainīts pēc valsts uzskata.

Šie jautājumi būtiski skar gan cilvēktiesību sfēru, gan starptautiskās privāttiesības. VCB vēlētos norādīt uz atsevišķām problēmām un no tām izrietošiem cilvēktiesību aspektiem.

Tiesības uz privāto dzīvi

LR Satversmes 96.pants, kā arī Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas (turpmāk Konvencija) 8.pants nosaka, ka *ikvienam ir tiesības uz privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību*. Personas vārds un uzvārds ir viena no cilvēka privātās dzīves sastāvdaļām. Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos ir norādījusi - *lai arī Konvencijas 8. pantā nav tiešas atsauces uz personas vārdu, personvārdi ir saistīti ar personas identifikāciju, norāda piederību ģimenei, līdz ar to personas vārds un uzvārds attiecas uz privāto un ģimenes dzīvi 8. panta izpratnē¹*. Līdz

¹ Stjerna v. Finland, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, 25.11.1994.

ar to, analizējot ar personvārdu rakstību saistītos jautājumus, ir jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un Konvencijas 8. panta interpretācija.

Konvencija paredz valstij iespēju noteiktā kārtībā un apjomā indivīda tiesības uz privāto dzīvi ierobežot. Taču, lai šie ierobežojumi būtu attaisnoti, saskaņā ar Konvencijas 8. panta 2. daļu, tiem jābūt *noteiktiem ar likumu*, jāsasniedz vienu no *likumīgiem mērķiem* sabiedrības interesēs un jābūt *nepieciešamiem demokrātiskā sabiedrībā*. Tāpat svarīgi, lai ierobežojums būtu *proporcionāls* sasniežamajam mērķim.

Vārda un uzvārda pārveidošana viennozīmīgi skar personas privāto dzīvi, tās nacionālo un kultūras identitāti. Kā vienīgais likumīgais mērķis šo tiesību ierobežojumam var būt citu personu tiesības un brīvības jeb *"likumīgās sabiedrības intereses"*². Lai konstatētu, vai ierobežojums ir pamatots, ir jāpiemēro *proporcionalitātes* (samērīguma) princips, kas paredz, ka, ierobežojot kādas tiesības, sabiedrības iegūtajam labumam jābūt lielākam nekā indivīda tiesību ierobežojumam. Uzskatām, ka šādos gadījumos nav skaidrs, ko sabiedrība iegūst no uzvārdu pārveidošanas jeb latviskošanas, un indivīdam nodarītais tiesību aizskārums, pārveidojot tā vārdu, noteikti ir lielāks nekā sabiedrības ieguvums no tā, ka personvārdi tiek latviskoti. Šis ierobežojums nav nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā un līdz ar to nav attaisnojams.

Mazākumtautību tiesības

Saskaņā ar Eiropas Padomes 1994. gada 10. novembra Vispārējās Mazākumtautību aizsardzības konvencijas, ko Latvija ir parakstījusi, tātad apņēmusies ieviest šīs konvencijas standartus savā likumdošanā un praksē, lai nākotnē to atzītu par juridiski saistošu (ratificētu), 11.1. pantu, *puses apņemas atzīt, ka jebkurai personai, kura pieder pie mazākumtautības, ir tiesības izmantot savu uzvārdu (dzimtas vārdu) un vārdu mazākumtautības valodā, kā arī tiesības uz tā oficiālu atzīšanu saskaņā ar juridisko sistēmu nosacījumiem*. Šī ir nozīmīga norma, kas aizsargā ne tikai cittautiešus, bet arī daudzus latviešus, kas jau ilgstoši ir dzīvojuši un integrējušies Latvijā un kam citvalodu cilmes uzvārds ir vienīgā atšķirīgās identitātes izpausme.

Konvencijas ratifikācija šobrīd ir Latvijas dienas kārtībā, tādēļ ir svarīgi novērst pastāvošās pretrunas.

Privāttiesību joma

Atšķirīga personvārdu ierakstīšana dažādos dokumentos var radīt problēmas īpašuma un mantojuma lietās un apgrūtināt privātpersonu, liekot tai meklēt pierādījumus savai identitātei. Noteikti ir jārēķinās arī ar starptautisko aspektu. Piemēram, ja LR pilsoņa un ārvalstnieka ģimenē Latvijā piedzimst bērns un viņam tiek izsniegts dzimšanas dokuments ar latviešu valodas pareizrakstībai atbilstošu vārda un uzvārda ierakstu, kas var atšķirties no viņa vecāku uzvārda rakstības, tad pārceļoties uz dzīvi citā valstī šai ģimenei var rasties problēmas ar saiknes pierādīšanu starp bērnu un kādu no vecākiem, kā arī ar citu bērna personu apliecinošu dokumentu noformēšanu.

Dzimumu līdztiesība

Iepriekšminēto MK Noteikumu 3. 3. pkt. prasība *obligāti lietot atbilstošu vārda galotni vīriešu vai sieviešu dzimtē atbilstoši personas dzimumam* pēc VCB uzskata nav samērīga. Vairākās latviešu un citu tautu uzvārdu oriģinālformās vēsturiski ir saglabājusies tendence rakstīt uzvārdu abās dzimtēs vienā formā. VCB regulāri saņem

² LR Valsts Valodas likuma 2.panta 2.pkt. ir atsauce uz sabiedrības likumīgajām interesēm, kad to vārdā var tikt regulēta valodas lietošana.

personu iesniegumus par viņu cilvēktiesību pārkāpumiem šādi transformējot uzvārdus (piemēram, par igauņu izcelsmes uzvārda *Tint* pārveidošanu sieviešu dzimtē (*Tinte*) vai par tipisku vīriešu dzimtes uzvārdu, piemēram *Akmens* pārveidošanu sieviešu dzimtē (*Akmene*), vai tradicionāli vairākās paaudzēs vienā formā lietotu dzimtas uzvārdu mākslīgu pārveidi, piemēram *Bernis - Berne*. Visvairāk šī uzvārdu mākslīgā maiņa ir attiecināma uz uzvārdiem sieviešu dzimtē, ko var uzskatīt par dzimumu diskrimināciju, jo prasība, piemēram uzvārdam *Grava* mainīt galotni vīriešu dzimtē (*Gravis*) nepastāv.

VCB vēlētos vērst uzmanību, ka valstij šajā jomā nebūtu tik strikti jāiejaucas, jo šajā personas tiesību ierobežojumā nav saskatāma sabiedrības likumīgo interešu aizstāvība. Ja persona to vēlas, tad viņai būtu jāatstāj iespējas saglabāt savu uzvārdu atbilstoši dzimtas tradīcijām. Konsultējoties ar valodniekiem, noskaidrots, ka uzvārdu pārveidošana atbilstoši dzimtēm radusies PSRS laikā, un nepastāv nopietni argumenti, lai pamatotu šādu izmaiņu nepieciešamību.

Personvārdu lietošana un reģistrācija ir viena no sfērām, kur valstij sava politika ir jāveic maksimāli sabalansēti, ņemot vērā gan indivīda tiesības, gan etniskos un vēsturiskos aspektus, gan valsts intereses. Personas vārdam ir ļoti būtiska nozīme cilvēka identifikācijā, tas atspoguļo personas nacionālo un kultūras identitāti, taču, neapšaubāmi, ir arī saistīts ar publisko regulējumu (piemēram, valsts oficiālo dokumentu reģistrācijas procedūru).

Pilnībā atbalstot latviešu valodas saglabāšanas, aizsardzības un attīstības mērķi, VCB tomēr vēlētos, lai pieeja kļūtu elastīgāka un indivīda tiesību aspekts tiktu izvirzīts kā prioritāte, regulējot vienu no visprivātākajām sfērām - personvārdus.

Ņemot vērā iepriekšminēto, VCB vērsās pie Ministru prezidenta ar lūgumu pārskatīt MK Noteikumus Nr. 295 un atcelt normas, kas nepamatoti ierobežo cilvēku privāto dzīvi un to identitāti. VCB ir vērsis arī Valsts prezidentes uzmanību uz šo problēmu un plāno ierosināt likumdošanas izmaiņas.

Tiesības uz personiskās dzīves neaizskaramību – telefonsarunu konfidencialitāte

Valsts cilvēktiesību birojs ir saņēmis iesniegumu par to, ka darba devējs – valsts iestāde, iespējams, veic darbinieku telefonsarunu noklausīšanos, kā arī tiek veikta ienākošo un izejošo zvanu kontrole, reģistrējot informāciju par zvanītāja numuru, adresāta numuru, sarunas ilgumu.

LR Satversmes 96. pantā, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17. pantā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantā ir garantētas tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību. Privātā dzīve ir ļoti plašs jēdziens. Tas sevī ietver tādus jautājumus kā personas privātums, fiziskā un garīgā integritāte, personas autonomija, personas attiecības ar citiem, gods un cieņa, personas datu aizsardzība u.c. Ar korespondenci sākotnēji tika saprastas tikai uz papīra rakstītas vēstules, bet šobrīd jēdziens “korespondence” ietver sevī visus sakaru veidus – telefonsarunas, telegrammas, teleksus, telefaksus, kā arī jebkurus citus sakarus, izmantojot mehāniskus vai elektroniskus līdzekļus.

Šajos gadījumos svarīgi ir noskaidrot, vai tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību ietver sevī arī telefonsarunas, kas izdarītas pa darba telefonu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt savos spriedumos viennozīmīgi ir apstiprinājusi, ka telefonsarunas, kas izdarītas no privātā telefona ir viena no privātās dzīves un korespondences sastāvdaļām³. Taču vairākos spriedumos Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka arī tās telefonsarunas, kas izdarītas no darba telpām, var tikt aizsargātas ar Eiropas cilvēktiesību konvencijas 8. pantu. Tā, piemēram, lietā *Halford v. The United Kingdom* Eiropas Cilvēktiesību tiesa izvērtēja, vai Eiropas cilvēktiesību konvencijas 8. panta aizsardzību var attiecināt uz telefonsarunām, ko policijas darbiniece bija izdarījusi pa darba telefonu. Valdības pārstāvis izteica viedokli, ka darba devējam ir tiesības bez iepriekšējas brīdināšanas kontrolēt darbinieku sarunas pa darba telefonu, taču Eiropas Cilvēktiesību tiesa nepiekrīta šim viedoklim un atzina, ka policijas darbiniecei bija tiesības rēķināties ar savu telefonsarunu privātumu.⁴ Ja vien nav stingri noteikts, ka darba telefonu aizliegts izmantot privātām sarunām, un personas nav brīdinātas, ka sarunas tiek noklausītas, kā arī nav citu apstākļu, kas liecinātu par to, ka personai nebija pamata rēķināties ar to telefonsarunu privātumu, kas izdarītas pa darba telefonu, tad arī pa darba telefonu izdarītām sarunām tiek garantēta aizsardzība ar tiesībām uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību.

Līdz ar to, ja darba devējs nav noteicis aizliegumu izmantot darba telefonu privātām sarunām, nav brīdinājis par to, ka sarunas tiek noklausītas, taču noklausās sarunas, tad šāda rīcība ir vērtējama, kā LR Satversmes 96. panta, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17. panta, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta un Krimināllikuma 144. panta pārkāpums. Šādos gadījumos VCB iesaka vērsties ar iesniegumu prokuratūrā.

Kas attiecas uz telefonsarunu reģistrēšanu, tad pakalpojumu sniedzējs (piemēram, Lattelekom, LMT, Tele2) parasti veic katra izdarītā zvana reģistrāciju – numuru, uz kuru zvana, zvanīšanas laiku un ilgumu. Reģistrēšana pati par sevi nav saistīta ar telefonsarunu noklausīšanos, taču, reģistrējot šādus datus, tiek iegūta informācija, kas skar personas privāto dzīvi un korespondenci. Pakalpojuma sniedzējam šāda informācija ir nepieciešama, lai varētu izskatīt sūdzības par pakalpojumiem, un viņš šo informāciju var izmantot iepriekšminētajiem mērķiem, kā arī sniegt klientam. Pakalpojuma sniedzējs šādu informāciju nedrīkst sniegt citām personām bez klienta piekrišanas, izņemot likumā noteiktos gadījumus (piemēram, prokuroram krimināllietās). Ja šie noteikumi tiek ievēroti, tad reģistrēšana nav vērtējama kā tiesību uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību pārkāpums.

Darba devējs informāciju par izejošajiem zvaniem, varētu kā klients pieprasīt no pakalpojuma sniedzēja. Savukārt informāciju par ienākošajiem zvaniem var iegūt, izmantojot pakalpojumu “Numura noteicējs”. Šāda informācija darba devējam var būt nepieciešama, lai veiktu analīzi un samazinātu savus izdevumus par sakariem, kā arī kontrolētu rēķinu pareizību. Līdz ar to telefonsarunu reģistrēšana šādā gadījumā nav vērtējama kā tiesību uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramības pārkāpums. Taču iestādei ļoti uzmanīgi vajadzētu izvērtēt šīs informācijas izmantošanu. Tā, piemēram, ļoti uzmanīgi jāizvērtē, kam var sniegt informāciju par kāda konkrēta darbinieka izdarītajiem vai saņemtajiem zvaniem. Nav pieļaujams, ka šādā veidā tiek apmierinātas kādas personas privātās intereses. Šī informācija būtu izmantojama tikai iestādes interesēs leģitīmu mērķu sasniegšanai.

³ Piemēram, spriedums lietā *Halford v. The United Kingdom*, 25.06.1997., para 52, spriedums lietā *Malone v. The United Kingdom*, 02.08.1984., para 64, spriedums lietā *Klass and Others v. Germany*, 06.09.1978., para 41 u.c.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Halford v. The United Kingdom*, 25.06.1997., paras 42-46.

Iestāžu un privātpersonu atbildība par bērniem, kas atstāti bez uzraudzības

2002. gada oktobrī Valsts cilvēktiesību birojs vērsās sieviešu un bērnu krīzes centra vadītāja, lūdzot sniegt juridisku konsultāciju, vai viņas rīcība, nogādājot bez uzraudzības atstātu nepilngadīgu bērnu krīzes centrā ir likumīga. Pēc šī gadījuma bērna māte bija izteikusi pretenzijas un vērsusies vietējā laikrakstā.

Svarīgākais dokuments, kas norāda uz personu atbildību šādos gadījumos, ir Konvencija par bērnu tiesībām. Tās 19. pants nosaka, ka *dalībvalstis veic visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītojošos pasākumus, lai aizsargātu bērnu pret vecāku, likumīgo aizbildņu vai jebkuras citas personas, kas rūpējas par bērnu, visu veidu fizisku vai psiholoģisku vardarbību, apvainojumiem, gādības trūkumu vai pavisam izturēšanos, rupju apiešanos vai ekspluatāciju, arī pret seksuālajām ļaunprātībām.*

Latvija, ratificējot Konvenciju, galvenās tēzes un apņemšanos ievērot bērnu tiesības ir iestrādājusi nacionālajā likumdošanā. Pamatdokuments šādu jautājumu regulēšanai ir Bērnu tiesību aizsardzības likums.

Izvērtējot iepriekšminēto gadījumu, VCB pievērš uzmanību šādiem pantiem:

59. panta 1. daļā noteikts, ka *policijas iestādē nogādā bērnu, kurš apmaldījies vai pamests, vai arī atrodas tādos apstākļos, kas bīstami bērnam vai var kaitēt viņa attīstībai.* Attiecīgajā situācijā jebkurai personai, ieraugot 4-5 gadus vecu bērnu bez vecāku klātbūtnes, var rasties aizdomas, ka bērns ir apmaldījies vai pamests. Savukārt, ja iztaujājot bērnu, nav izdevies noskaidrot bērna dzīvesvietu, viens no risinājumiem ir bērnu vest uz vietējo policijas iecirkni. Likuma 59. panta 2. daļa paredz, ka *bērna nogādāšana policijā pieļaujama, ja nav iespējams viņam sniegt palīdzību citādā veidā.* Taču šajā gadījumā pastāvēja arī alternatīvi risinājumi, kā palīdzēt bērnam.

Likuma 73. pantā skaidri definēti iedzīvotāju pienākumi bērna tiesību aizsardzībā – *katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību, ne vēlāk kā tajā pašā dienā ziņot policijai, bāriņtiesai (pagasttiesai) vai citai bērna tiesību aizsardzības institūcijai par jebkādu vardarbību pret bērnu vai citādu viņa apdraudējumu, vai viņa tiesību pārkāpumu.* Līdz ar to iedzīvotājam, konstatējot, ka mazgadīgs bērns viens pats bez vecākiem atrodas sabiedriskā vietā, ir pienākums ziņot kādai no bērnu tiesību aizsardzības iestādēm. Konkrētajā gadījumā nav būtiski, kura ir šī iestāde, bet galvenais, lai šī informācija sasniegtu atbildīgās institūcijas. VCB uzskata, ka šādos gadījumos kompetentāka ir bāriņtiesa. Arī likums nosaka - *ja policijai triju stundu laikā nav iespējams noskaidrot bērna personību un nodot bērnu vecākiem, viņu aizstājējiem vai bērnu aprūpes iestādei, kuru viņš pametis, policija ievieto bērnu kādā no bērnu aprūpes iestādēm un par to ziņo bāriņtiesai.*

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta 5.daļa paredz, ka *darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna intereses (bērna atstāšana bez minimāliem iztikas līdzekļiem, pajumtes, aprūpes, aizbildnības), vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās vai īpašuma tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām un pretlikumīgām.*

VCB uzskata, ka vecākiem ir jābūt pateicīgiem, ka sabiedrībā ir cilvēki kuri šādās situācijās nepaliek vienaldzīgi, jo bērnu atstāšana bez uzraudzības var radīt negatīvas sekas. VCB arī vērs vecāku uzmanību uz nepieciešamību rūpīgāk attiekties pret saviem pienākumiem un neatstāt mazgadīgus bērnus vienus.

Personas īpašuma tiesības dabas parku teritorijās

Valsts cilvēktiesību birojs decembrī saņēma vairāku personu iesniegumus par viņu iespējamo īpašuma tiesību aizskārums gadījumā, ja Rīgas dome pieņems *Piejūras dabas parka individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus* tādā redakcijā, kādā tie formulēti *Piejūras dabas parka dabas aizsardzības plāna pirmajā darba variantā*⁵. Sūdzības iesniedzējiem pieder zemesgabali Rīgas pilsētā, Vakarbuļļos, kas bija fizisku personu īpašumā jau pirmās brīvvalsts laikā. Tā kā, saskaņā ar noteikumu projektu, esošajos zemesgabalos ar mazstāvu apbūves tiesībām nākotnē tiktu aizliegta apbūve, gaidāma krasa īpašumu vērtības samazināšanās. Sūdzības iesniedzēji lūdza VCB palīdzību, lai nepieļautu viņu pamattiesību (cilvēktiesību) pārkāpumu.

Nemot vērā Valsts cilvēktiesību biroja rīcībā esošo informāciju (sūdzību iesniedzēju rakstveidā un mutiski sniegto informāciju, pētījuma tekstu ar pielikumiem internetā <http://piekraste.daba.lv/LV/PjDP/plans20021111.shtml>) rodas šaubas par personām noteikto ierobežojumu samērību.

Saskaņā ar “*Individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projektu*”, lai nodrošinātu dabas parka „Piejūra” (turpmāk – PDP) mērķu sasniegšanu, PDP ir noteiktas šādas aizsardzības zonas:

- Mikroliegumu jeb stingrā režīma zona.
- Dabas liegumu jeb regulējamā režīma zona.
- Sezonas lieguma zona.
- Ainavu aizsardzības (vispārējā) zona.
- Atpūtas zona.
- Neitrālā zona.

Minētajās zonās noteikti dažādi ierobežojumi. *Ainavu aizsardzības (vispārējā) zonā*, kur, saskaņā ar projektu, atrodas sūdzības iesniedzējiem piederošie zemesgabali, aizliegts veikt jebkādu darbību, kas būtiski ietekmē ekosistēmas, ainavu, dabiskos biotopus, savvaļas augus un dzīvniekus un to dzīvotnes, veikt jebkādu darbību, kas būtiski ietekmē savvaļas dzīvnieku populāciju vairošanos, atpūtu un barošanos, kā arī koncentrāciju migrācijas periodā. Lai gan konkrēti būvniecības ierobežojumi, atšķirībā no *mikroliegumu* un *dabas liegumu* zonām, nav noteikti, sabiedriskajā apspriešanā sūdzības iesniedzējiem paskaidrots, ka *Ainavu aizsardzības (vispārējā) zonu* tomēr paredzēts pakļaut būvniecības ierobežojumiem.

Dabas lieguma „Vakarbuļļi” platība ir 58 ha, no kuriem lielāko daļu aizņem valstij vai pašvaldībai piederošie meži. Salīdzinoši nelielu daļu aizņem Vakarbuļļu vēsturiskā apbūve un neapbūvēti 14 privātīpašniekiem piederoši (kopš pirmās brīvvalsts laikiem) zemesgabali, kuru kopējā platība ir ap 7 ha. Vakarbuļļu vēsturiskā apbūve atrodas *Neitrālajā zonā*, kur nav noteikti nekādi ierobežojumi. Neapbūvētie privātīpašniekiem piederošie zemesgabali atrodas tieši līdzās vēsturiskajai apbūvei, taču, saskaņā ar projektu, iekļaujas *Ainavu aizsardzības (vispārējā) zonā* ar visiem no tā izrietošajiem ierobežojumiem.

Kā paskaidrojusi projekta izstrādes darba grupas speciāliste (pēc sūdzības iesniedzēja teiktā), privātīpašniekiem piederošo zemesgabalu teritorijā, tāpat kā vēsturiskās apbūves teritorijā, nav sastopami aizsargājami augi. Neesot nekādas īpašas

⁵ Publicēts: <http://piekraste.daba.lv/LV/PjDP/plans20021111.shtml>

motivācijas, kādēļ uz konkrēto teritoriju attiecināti *Vispārējās zonas*, nevis *Neitrālās zonas* nosacījumi. Sūdzības iesniedzēji paskaidroja, ka šo teritoriju neklāj arī mežs. Sākotnēji bijušas pļavas, taču īpašnieki ainavas veidošanas nolūkā iestādījuši kokus.

Rīgas Domes Pilsētas attīstības departamentam un *Piejūras dabas parka dabas aizsardzības plāna* projekta izstrādes darba grupas speciālistiem VCB norādīja uz cilvēktiesību normām, kuras garantē *indivīda tiesības uz labvēlīgu vidi* no vienas puses un *indivīda tiesības uz īpašumu* no otras puses, un sniedza sekojošu ieteikumu:

Konkrētajā gadījumā, pirms normatīvā akta ar vispārobligātu spēku izdošanas, rūpīgi jāizvērtē līdzsvars starp indivīda (zemju īpašnieku) un sabiedrības interesēm. Saskaņā ar vispārīgajiem starptautisko cilvēktiesību principiem, indivīda tiesības drīkst ierobežot tikai, lai aizsargātu visai sabiedrībai nozīmīgas intereses - citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību utt. Turklāt, sabiedrības ieguvumam ir jāpārsniedz ierobežojumu rezultātā indivīdam radītie zaudējumi.

Ņemot vērā iepriekšminēto, Valsts cilvēktiesību birojs uzskata, ka *“Individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekta”* pieņemšana šā brīža redakcijā bez pietiekama pamatojuma pazeminātu minēto īpašumu vērtību un pasliktinātu indivīdu stāvokli. Tiktu pārkāpts taisnīgs līdzsvars starp indivīda un sabiedrības interesēm, kas ir nepieļaujami demokrātiskā sabiedrībā. Šāda situācija būtu vērtējama kā cilvēktiesību pārkāpums – tiktu pārkāptas personas *tiesības uz īpašumu*, ko garantē LR Satversmes 105. pants un Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pants.

Tādēļ, ņemot vērā iepriekšminētos iemeslus, VCB ierosina 14 privātpašniekiem piederošajiem zemesgabaliem piemērot tādu pašu tiesisko režīmu, kāds noteikts Vakarbuļļu vēsturiskās apbūves teritorijā, t.i., iekļaut minētos zemesgabalus Neitrālajā zonā.

Pieteikumi Satversmes tiesai

Satversmes tiesa apmierina VCB prasību par pensionāru tiesībām pārrēķināt pensijas, papildinot apdrošināšanas stāžu

2002. gada 19. jūlijā Valsts cilvēktiesību birojs iesniedza pieteikumu Satversmes tiesā par likuma “Par valsts pensijām” Pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunkta daļā “no 1991. gada 1. janvāra” neatbilstību LR Satversmes 1., 91. un 109. pantam. Likuma “Par valsts pensijām” Pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunkts liedza tiesības pārrēķināt līdz 1996. gada 1. janvārim piešķirto pensiju, ja papildināts līdz 1991. gada 1. janvārim uzkrātais apdrošināšanas stāžs. Līdz ar to daudziem cilvēkiem tika liegta iespēja ieskaitīt apdrošināšanas stāžā dažādus darba vai tam pielīdzinātus periodus, kas iepriekš nebija ieskaitīti dažādu objektīvu apstākļu dēļ un līdz ar to arī saņemt pensiju pilnā apmērā (sīkāk sk. Valsts cilvēktiesību biroja 3. ceturkšņa ziņojums).

Lieta tika skatīta Satversmes tiesas sēdē 2002. gada 26. novembrī, bet 2002. gada 23. decembrī Satversmes tiesa tajā pasludināja spriedumu, atzīstot VCB prasību un pasludinot likuma “Par valsts pensijām” Pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunktu daļā “no 1991. gada 1. janvāra” par neatbilstošu LR Satversmes 91. pantam, kurā ietverts diskriminācijas aizliegums. Satversmes tiesa spriedumā

konstatēja, ka personas, kuras pensionējušās līdz 1996. gada 1. janvārim un personas, kas pensionējas pēc 1996. gada 1. janvāra, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Taču, atbilstoši likumam "Par valsts pensijām", personām, kuras vēl nav pensionējušās, apdrošināšanas stāžā var ieskaitīt visus nodarbinātības periodus, bet personas, kuras pensionējušās pirms 1996. gada 1. janvāra, vairs nav tiesīgas papildināt līdz 1991. gada 1. janvārim uzkrāto apdrošināšanas stāžu, jo to viņām liedz likuma "Par valsts pensijām" Pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunkts. Līdz ar to tiek konstatēta atšķirīga attieksme pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Satversmes tiesa arī konstatēja, ka apstrīdētās normas, kas rada šādu atšķirīgu attieksmi, mērķis ir bijis budžeta līdzekļu taupīšana un secināja, ka iegūtais labums no apstrīdētās normas ir niecīgs. Piemēram, 2000. gadā budžeta ietaupījums tika plānots 20 000 LVL apmērā. Taču, tā kā personām, kas pensionējušās līdz 1996. gada 1. janvārim, pensijas ir nelielas, tad zaudējums katram pensionāram, kuram liegtas iespējas papildināt uzkrāto apdrošināšanas stāžu, ir nozīmīgs. Turklāt Satversmes tiesa norādīja, ka daudzos gadījumos personas apdrošināšanas stāžu nebija varējušas pierādīt objektīvu apstākļu dēļ. Satversmes tiesa pievērsa uzmanību arī tam, ka apstrīdētā norma liedz papildināt uzkrāto apdrošināšanas stāžu gadījumos, kad likumā tiek izdarītas izmaiņas un likumdevējs nosaka jaunus periodus, kas ieskaitāmi apdrošināšanas stāžā, jau pēc tam, kad persona ir pensionējusies. Ņemot vērā iepriekšminēto, **Satversmes tiesa secināja, ka "apstrīdētā norma ne tikai nepamatoti nostāda atšķirīgos apstākļos pensionārus, kuri pensionējušies dažādos laika periodos, bet arī neļauj izmantot no jauna piešķirtās tiesības. Līdz ar to Saeimas izraudzītie līdzekļi nav samērīgi izvīzītā mērķa sasniegšanai un uzskatāmi par diskriminējošiem."** (Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra spriedums lietā nr. 2002-15-01)

Analizējot pensijas pārrēķināšanas jautājumus, VCB secināja, ka likums arī neparedz iespēju pārrēķināt pensijas, kas piešķirtas pēc 1996. gada 1. janvāra, ja papildināts līdz 1991. gada 1. janvārim uzkrātais apdrošināšanas stāžs. VCB uzskata, ka arī tas ir pretrunā ar LR Satversmes 91. un 109. pantu. Neparedzot iespēju pārrēķināt pensiju sakarā ar uzkrātā apdrošināšanas stāža papildināšanu, personām tiek liegta iespēja saņemt pensiju pilnā apmērā, t.i., tādā apmērā, kādā persona to ir nopelnījusi strādājot. Līdz ar to tiek pārkāpts LR Satversmes 109. pants, kas garantē tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Šāda situācija ir vērtējama kā diskriminācija, jo ir nepamatota atšķirīga attieksme pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Arī uz šīm personām var attiecināt visus tos pašus argumentus, ko Satversmes tiesa attiecināja uz personām, kas pensionējušās pirms 1996. gada 1. janvāra. Arī **Satversmes tiesa savā spriedumā lietā "Par likuma "Par valsts pensijām" Pārejas noteikumu 16. punkta 1. apakšpunkta daļā "no 1991. gada 1. janvāra" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam" norāda, ka situācija, kad personām, kas pensionējušās pēc 1996. gada 1. janvāra, likums neparedz iespēju pārrēķināt pensiju sakarā ar apdrošināšanas stāža papildināšanu, ir diskriminējoša.** Satversmes tiesa vērsa Saeimas uzmanību uz to, ka šo situāciju var novērst, pieņemot papildinājumus likumā "Par valsts pensijām".

Valsts cilvēktiesību birojs ir nosūtījis vēstuli Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai, kurā aicina novērst LR Satversmes 109. un 91. panta pārkāpumus un ierosināt grozījumu izdarīšanu likumā "Par valsts pensijām", nosakot, ka sakarā ar apdrošināšanas stāža papildināšanu tiek pārrēķinātas arī tās pensijas, kas piešķirtas pēc 1996. gada 1. janvāra.

VCB organizētie pasākumi

Apalā galda diskusija par darba devēja tiesībām iejaukties darbinieka privātajā dzīvē

Valsts cilvēktiesību birojs 2002. gada 25. novembrī rīkoja apalā galda diskusiju “Par SIA “RIMI” izveidoto darbinieku anketu”. Uz to tika uzaicināti speciālisti no Valsts darba inspekcijas, Datu valsts inspekcijas, Latvijas Brīvo arodbiedrības savienības, kā arī SIA “RIMI” atbildīgās amatpersonas. Šīs diskusijas iemesls bija VCB pārstāvju rīcībā nonākusī SIA “RIMI” izstrādātā anketa, kura, uzsākot darbu, bija jāaizpilda šīs firmas darbiniekiem un kurā tika pieprasītas ziņas par personisko dzīvi, tajā skaitā ģimenes stāvokli, radniekiem u. c. Iepazīstoties ar anketā uzdotajiem jautājumiem, Valsts cilvēktiesību birojs tajos saskatīja būtiskus cilvēktiesību pārkāpumu - iejaukšanos cilvēku privātajā dzīvē. Šādas anketas izmantošana ir arī pretrunā ar Darba likumu, Fizisko personu datu aizsardzības likumu u.c. normatīvajiem aktiem.

VCB rīkotās diskusijas mērķis bija norādīt SIA “RIMI” vadībai uz konkrētajiem pārkāpumiem, kā arī pievērst sabiedrības uzmanību šai problēmai un veicināt darbinieku un darba devēju izpratni par privāto datu aizsardzību. Diskusijas laikā VCB pārstāvji norādīja, ka **darba devējam nav tiesību prasīt no darbinieka informāciju par viņa privāto dzīvi – ģimenes stāvokli, reliģisko pārliecību, piederību pie politiskās partijas, nacionālo izcelsmi u.c.** Savukārt jautājums par iepriekšējo sodāmību saskaņā ar Darba likumu ir pieļaujams tikai tad, ja tam varētu būt būtiska nozīme attiecībā uz veicamo darbu. Darba devējs var arī pieprasīt, lai darbinieks veic veselības pārbaudi, kas ļautu pārliecināties par viņa piemērotību paredzētā darba veikšanai. Taču atzinumā par veselības stāvokli ārsts ir tiesīgs norādīt tikai to, vai pretendents varēs pildīt konkrēto darbu.

VCB arī uzskata, ka SIA “RIMI” atbildīgās amatpersonas argumenti par anketas nepieciešamību - maksimāli nodrošināt drošību veikalos attiecībā uz veikala darbiniekiem un uz materiālām vērtībām, nav pamatoti. Jāņem vērā, ka darbinieku atbilstību konkrētajam amatam ir iespējams pārbaudīt arī alternatīvos veidos. Piemēram, pieprasot rekomendācijas no iepriekšējās darba vietas, pastiprinot apsardzi u.c.

Datu valsts inspekcijas pārstāve diskusijas laikā informēja, ka informācijas ievākšana no darbiniekiem ir jābūt pamatota ar prasībām, kas nepieciešamas darbinieku pienākumu veikšanai. Gadījumā ar anketu šis princips ir pārkāpts. Bez tam, ja tiek izmantota šāda anketa, Datu valsts inspekcijā ir jāiesniedz pieteikums, kas šinī gadījumā nav izdarīts, kā arī jāpamato tās nepieciešamība.

Valsts cilvēktiesību birojs ir gandarīts par diskusijas rezultātu, jo kopš 25. novembra šādas anketas SIA “RIMI” darbiniekiem vairs nav jāaizpilda. Bez tam šī diskusija izraisīja rezonansi plašsaziņas līdzekļos, un VCB cer, ka arī citi uzņēmumi turpmāk rūpīgāk ievēros personas datu aizsardzības principus.

Konferences un semināri

Ombudinstiūciju seminārs par aktuālākajām cilvēktiesību problēmām Baltijas valstīs

No 2002. gada 7. līdz 9. novembrim Viļņā, Lietuvā notika Baltijas valstu ombudinstiūciju seminārs, kuru organizēja Lietuvas Seima Ombudsmena birojs. Tikšanās mērķis bija analizēt aktuālākās cilvēktiesību problēmas Baltijas valstīs, kā arī ombudinstiūciju lomu šo jautājumu risināšanā. Seminārā piedalījās pārstāvji no Lietuvas Seima Ombudsmena biroja, Latvijas Valsts cilvēktiesību biroja, kā arī Igaunijas Justīcijas kanclera biroja.

Semināru ar svinīgu uzrunu atklāja Lietuvas Seima priekšsēdētāja vietnieks Arturas Skardžius, kurš uzsvēra, ka ombudinstiūcijas nav modes tendence, bet gan tiesiski noformēties cilvēka dabisko tiesību aizsardzības mehānisms. Diemžēl, vēl joprojām visās valstīs sastopams kompetences un apzinīguma trūkums. Pilnībā nav noformējusies apziņa, ka valsts kalpo cilvēkam, un viens no ombudinstiūciju mērķiem ir mainīt šo situāciju un palīdzēt iedzīvotājiem aizstāvēt savas tiesības.

Ar ziņojumu par ombudinstiūcijas lomu sociālo jautājumu risināšanā uzstājās Igaunijas Justīcijas kanclers Allars Joks. Igaunijas Justīcijas kancleram ir tiesības pārbaudīt likumdošanas atbilstību konstitūcijai, un šis ir viens no efektīvākajiem mehānismiem, kā ietekmēt valsts politiku. Tā pēc Justīcijas kanclera ierosinājuma vienādoti sociālās palīdzības apmēri pašvaldībās. Kā diskusijā atzina visu trīs valstu pārstāvji, lielākā problēma risinot sociālos jautājumus ir ierobežotie līdzekļi šim mērķim valsts budžetos. Diemžēl tā ir politiska problēma, kuru risināšanā ombudinstiūcijas loma ir ierobežota.

Par svarīgu sociālo tiesību aizsardzības mehānismu varētu kļūt Eiropas Sociālā harta, ko ir ratificējušas visas Baltijas valstis. Tomēr tās piemērošana dzīvē ir apgrūtināta gan objektīvu, gan subjektīvu iemeslu dēļ. Visu tajā ietverto normu īstenošanai ir nepietiekami finansiālie resursi, bez tam Baltijas valstu parlamenti tās ir ratificējušas ar atrunām. Tomēr, kā uzsvēra Lietuvas Seima Ombudsmenu biroja vadītāja Leonarda Kudone, Sociālās hartas ratifikācija nodrošina tiesisku pamatu sociālo jautājumu atzīšanai par cilvēktiesību jautājumu, un iedzīvotāji, pamatojoties uz šo dokumentu, ir tiesīgi prasīt savu tiesību ievērošanu.

Otrā tēma, kas tika analizēta seminārā, bija ombudinstiūciju nozīme migrācijas jautājumu risināšanā. Par šo tēmu referēja VCB direktors Olafs Brūvers. Viņš atzina, ka galvenās problēmas Latvijā šajā jomā ir uzturēšanās atļauju izsniegšana, nelegālo ieceļotāju legalizācija, kā arī iedzīvotāju repatriācija, īpaši uz NVS valstīm – Krieviju, Ukrainu, Baltkrieviju. Nelegālajiem imigrantiem parasti nav personu apliecinošu dokumentu, un bieži viņi nevēlas atklāt no kuras valsts ieceļojuši. Tikai pēc šīs informācijas iegūšanas, var uzsākt viņu legalizāciju Latvijā, vai nosūtīt uz mītnes zemi. Līdz ar to šīs personas Latvijā uzturas vidēji no 4 līdz 5 gadiem.

Nelegālo ieceļotāju problēmas aktualitāti atzina arī Lietuvas pārstāvji. Līdz 1999. gadam Lietuva bija nozīmīga nelegālo migrantu tranzīvalsts, taču likumdošanas izmaiņu (tika paaugstināti sodi organizatoriem), kā arī robezsardzes darbības uzlabošanās rezultātā situācija ir mainījusies. Liela loma šajos procesos bija Ombudsmena kontrolei. Baltijas valstu ombudinstiūcijām ir izdevies veiksmīgi risināt arī ieceļošanas un uzturēšanās problēmas personām, kurām šajās valstīs ir ģimenes. Tā

pēc Igaunijas Justīcijas kanclera iniciatīvas Likums par ārzemniekiem ir papildināts ar normu, ka imigrācijas kvota nav attiecināma uz tiem, kuriem Igaunijā dzīvo laulātais, bērni, vecāki un vecvecāki. Latvijā, pēc VCB iejaukšanās, vairumos gadījumu ir apmierinātas personas tiesības uzturēties Latvijā kopā ar ģimeni.

Trešais nozīmīgākais jautājumu loks, kas tika skatīts seminārā, skāra Baltijas valstu ombudinstiūciju neatkarību un darbības efektivitāti. Šīs problēmas nozīmīgākie aspekti – katras valsts likumdošanā noteiktās šo instiūciju tiesības, atbildība, darbības mehānisms un termiņš uz kuru tiek iecelts ombudsmens. Lietuvas likumdošanā paredzēts, ka Seimas Ombudsmena birojs ir tiesīgs tikai izskatīt iedzīvotāju sūdzības par valsts un pašvaldību iestāžu amatpersonu pārkāpumiem, nevis risināt problēmas kopumā – referātā ziņoja Lietuvas Ombudsmene Leonarda Kudone. Seima ombudsmenus ievēl uz 4 gadiem, kas padara šo instiūciju daļēji atkarīgu no politiskās situācijas. Šāds termiņš arī neļauj padarīt darbu efektīvāku, jo tikai pēc 2-3 gadiem cilvēktiesību aizstāvji spēj pietiekami dziļi izprast cilvēktiesību problēmas. Šādā aspektā pozitīvi vērtējama Igaunijas Justīcijas kanclera darbības tiesiskais regulējums. Šī amatpersona tiek ievēlēta uz 7 gadiem, un, kā jau minēts iepriekš, tai ir funkcija pārbaudīt tiesību aktu atbilstību konstitūcijai. Šīs tiesības ļauj novērst iespējamo cilvēktiesību pārkāpumu cēloņus. Savukārt VCB efektīvākais veids, kā ietekmēt valsts likumdošanu, ir prasības iesniegšana Satversmes tiesā, kas jau vairākas reizes veiksmīgi ir izmantota – informēja Latvijas pārstāvji.

Baltijas valstu cilvēktiesību aizsardzības instiūciju pārstāvji bija vienprātīgi, ka būtu nepieciešama ombudinstiūciju darbības reglamentējošas nacionālās likumdošanas pilnveidošana. Visu Baltijas valstu ombudinstiūciju likumos ir gan pozitīvais gan negatīvais. Apvienojot pozitīvo vienā likumā, varētu izveidot patiešām efektīvu cilvēktiesību aizstāvības instiūcijas modeli – šādu viedokli var uzskatīt par konferences vadmotīvu. Semināra noslēgumā visu valstu pārstāvji panāca arī vienošanos par līdzīga pasākuma rīkošanu nākošajā gadā, iespējams Igaunijā.

Izbraukuma tikšanās

Izglītības iestāžu apmeklējumi

Specializētā bērnu sociālās aprūpes centra “Veģi” apmeklējums

2002. gada 3. oktobrī Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūvers apmeklēja specializēto bērnu sociālās aprūpes centru “Veģi”. Apmeklējuma galvenais iemesls bija iepazīšanās ar pašreizējo situāciju, jo pirms kāda laika šajā iestādē tika konstatēti vairāki iespējami smagi bērnu tiesību pārkāpumi.

VCB direktors pozitīvi vērtē jaunā šīs izglītības iestādes vadītāja darbu. Par to liecina gan personāla attieksme, gan tīrība un kārtība šajā iestādē. No diviem darbiniekiem, kuriem tika inkriminēti bērnu tiesību pārkāpumi, viens ir aizgājis no darba pēc paša vēlēšanās, bet otrs ir atstādināts no ieņemamā amata līdz tiesas spriedumam. Vērojams arī, ka no darbiniekiem tiek prasīta stingra disciplīna un atbildība par darbu.

Salīdzinot ar vērojumiem iepriekšējo apmeklējumu laikā, “Veģos” uzlabojies materiāli tehniskais nodrošinājums. Ar Holandes sadarbības partneru finansiālo palīdzību atbilstoši visām sanitāri tehniskajām prasībām izremontēta virtuve, zēnu tualete un mazgājamā telpa, meiteņu higiēnas istaba. Remontu meiteņu tualetē un citās telpās plānots turpināt arī nākošajā gadā. Pēc Skandināvijas valstu pieredzes diviem bērniem, kuri sevi neapzināti mēdz savainot ar speciālu masku veikta galvas fiksācija un uzvilkti cimdiņi, un tas ir labs piemērs, kas demonstrē rūpes par audzēkņiem.

Pozitīvu vērtējumu par šo aprūpes iestādi ir izteikusi arī Labklājības ministrijas komisija, tāpēc **VCB uzskata, ka vajadzētu mainīt negatīvo viedokli, kas par “Veģiem” izveidojās pēc iespējamajiem pārkāpumiem.**

Berģu pamatskolas apmeklējums

2002. gada 17. oktobrī Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūvers pēc Rīgas rajona Berģu pamatskolas vadības uzaicinājuma viesojās šajā izglītības iestādē. Apmeklējuma laikā Olafs Brūvers tikās gan ar skolēniem, gan ar skolas vadību un pedagogiem.

Apmeklējuma laikā VCB direktors bez pedagogu klātbūtnes tikās ar 1. - 4. klašu un 5. - 9. klašu skolēniem. Skolēni tika informēti par VCB darbu, kā arī tika sniegtas atbildes uz viņus interesējošajiem jautājumiem. Sarunā Olafs Brūvers īpaši uzsvēra, ka katrā vietā, tai skaitā skolās, ir zināmi noteikumi, kurus vajag ievērot un tikai ar savstarpēju cieņu var panākt saprašanos.

Skolēni neminēja konkrētus gadījumus, kurus varētu uzskatīt par bērnu tiesību pārkāpumiem, bet vairāk interesējās par dažādām dzīves situācijām, kādas varētu izveidoties. Kā vienīgās problēmas sarunā tika izvirzīts transporta jautājums un īsais laiks, kas atvēlēts pusdienām. Liela daļa audzēkņu uz skolu dodas ar autobusu no Juglas, bet ne vienmēr bērni tajā var iekļūt (28 maršruta autobuss, kas no Juglas atiet plkst. 7.30 bieži ir pārpildīts, un būtu nepieciešams izmantot lielākus autobusus). Savukārt, to, ka 20 minūtes ir par maz, lai varētu paēst pusdienas, atzina arī skolas vadība, un šis jautājums tiks risināts.

Tiekoties ar skolas vadību tika panākta vienošanās, par aktīvāku VCB darbinieku iesaistīšanu dažādu problēmu risināšanā. VCB arī uzskata, ka vecākiem vajadzētu aktīvāk iesaistīties bērnu izglītošanā, tajā skaitā informēt par estētikas un morāles jautājumiem. **Kopumā situāciju skolā VCB vērtē kā labu – izremontētas, interesanti iekārtotas klases, profesionāli un zinoši skolotāji. Īpaši pozitīvi vērtējams fakts, ka tagad skolā strādā profesionāls psihologs ar kuru bērni var pārrunāt savas problēmas.**

VCB piedalās skolēnu konflikta risināšanā Ābeļu pamatskolā

Lai palīdzētu risināt skolēnu konfliktu Jēkabpils rajona Ābeļu pamatskolā, **2002. gada 5. decembrī Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūvers pēc Ābeļu pagasttiesas lūguma apmeklēja šo izglītības iestādi.** Konflikta iemesls – kāda 8. klases skolēna disciplīnas pārkāpumi, kā rezultātā pārējie audzēkņi uzrakstīja iesniegumu, ka turpmāk šādā vidē nevēlas mācīties.

Tikšanās laikā ar skolēniem, viņu vecākiem un pedagogiem VCB direktors uzzināja, ka disciplīnas pārkāpējs regulāri traucējis mācību procesu – atsacījies pildīt jebkurus pedagogu rīkojumus, stundas laikā staigājis pa klasi un sarunājies. Bez tam pagājušajā gadā viņš kavējis vairāk kā 600 mācību stundas, bet pirms kāda laika arī fiziski ietekmējis skolābiedrus. Rezultātā sekmes pazeminājušās arī pārējiem skolēniem.

Sākotnēji VCB vēlējās piedāvāt pārkāpējam viena mēneša pārbaudes laiku, pēc kura viņa uzvedība tiktu vērtēta atkārtoti, tomēr sarunās ar pedagogiem tika atrasts cits risinājuma variants. Šis skolēns atpaliek arī mācības materiāla apguvē, tāpēc tika pieņemts lēmums par viņa pārcelšanu uz Jēkabpils vakarskolas korekcijas klasi, un šim risinājumam piekrita gan pārkāpējs, gan viņa vecāki. Šeit tiktu garantēta iekavētās mācību vielas apguve, bez tam pedagogs klasē strādā ar 4-5 skolēniem, kas nodrošinātu pastiprinātu uzmanību. Apmeklējuma laikā tika nokārtotas visas nepieciešamās formalitātes, un jau no nākošās nedēļas šis skolēns atsāka mācības jaunajā izglītības iestādē.

Tikšanās ar bāriņtiesu un pagasttiesu pārstāvjiem

Tikšanās ar Aizkraukles, Ogres un Jēkabpils rajonu bāriņtiesu pārstāvjiem

2002. gada 5. novembrī VCB direktors Olafs Brūvers pēc Latvijas Bāriņtiesu un pagasttiesu asociācijas uzaicinājuma piedalījās bāriņtiesu un pagasttiesu sanāksmēs Jēkabpilī un Aizkrauklē. Sarunā Aizkrauklē piedalījās arī pārstāvji no Ogres rajona.

Tikšanās laikā bāriņtiesu un pagasttiesu pārstāvji izvirzīja vairākas problēmas. Nozīmīgākās no tām – sadarbība ar policiju un pašvaldībām. Ir gadījumi, kad saņemot informāciju par bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē, policija nerīkojas pietiekami operatīvi. Bērnu tiesības ir prioritāras, un VCB uzskata, ka tiklīdz ir iegūta informācija par vardarbību ģimenē, bērns no tās ir jāizņem. Jau pēc tam ir jārisina jautājums par vecāku varas apturēšanu, atņemšanu vai citiem pasākumiem. Īpaši sarežģītu jautājumu risināšanā būtu ieteicams vērsties VCB.

Diemžēl jākonstatē, ka daudzi bāriņtiesu un pagasttiesu darbinieki neapzinās savas tiesības aktīvi piedalīties vietējās varas darbā. VCB uzskata, ka viņiem ir ne tikai tiesības, bet pienākums piedalīties pašvaldību sēdēs, īpaši tajās, kur tiek risināti sociālie jautājumi. Ir arī gadījumi, īpaši lauku teritorijās, kad pagasta vadība nevēlas iesaistīties bērnu tiesību nodrošināšanas jautājumu risināšanā, jo labi pazīst, vai kā citādi ir saistīti ar bērnu vecākiem. Arī par šādiem gadījumiem bāriņtiesu un pagasttiesu darbiniekiem vajadzētu vērsties VCB vai citās atbildīgajās institūcijās.

Tikšanās dalībnieki arī puda viedokli, ka, vadoties no praktiskās darba pieredzes, nepieciešamas vairākas izmaiņas Bāriņtiesu un pagasttiesu likumā. Diemžēl, šo iestāžu darbiniekiem ir minimālas iespējas ietekmēt likumdošanas procesu. VCB darbinieki būtu gatavi sniegt juridiskas konsultācijas par šiem jautājumiem, kā arī palīdzēt sagatavot iesniegumus Saeimas Juridiskajai komisijai. Liela loma dažādu problēmu risināšanā ir attiecīgās nozares darbinieku apvienībām, tāpēc VCB atbalsta Latvijas Bāriņtiesu un pagasttiesu asociācijas darbību un aicina visas bāriņtiesas un pagasttiesas iesaistīties šajā organizācijā, lai kopīgi risinātu bērnu tiesību aizsardzības jautājumus.

Tikšanās ar Jelgavas un Dobeles rajonu bāriņtiesu un pagasttiesu pārstāvjiem

2002. gada 20. novembrī Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūvers apmeklēja Dobeli un Jelgavu, kur tikās ar bāriņtiesu un pagasttiesu vadītājiem. Sarunu mērķis bija informēt par VCB darbu un aktualitātēm, kā arī izzināt problēmas, ar kurām saskaras šo institūciju pārstāvji.

Pēc tikšanās VCB konstatēja, ka problēmas Jelgavas un Dobeles rajonos ir līdzīgas. Nozīmīgākā no tām – bērna uzturlīdzekļu piedziņas jautājums no tēviem, kas pametuši ģimeni. Neraugoties uz to, ka tiesas spriedums ir stājies spēkā, ļoti bieži ir neiespējami piedzīt uzturlīdzekļus, pat gadījumos, kad šie cilvēki ir labi situēti un viņiem pieder nekustamie īpašumi. Bāriņtiesu un pagasttiesu vadītāji pauda viedokli, ka šādos gadījumos būtu nepieciešama aktīvāka valsts institūciju rīcība, jo uz vietām šo situāciju risināt ir ļoti grūti. Valsts varētu segt šos līdzekļus un pēc tam piedzīt no neapzinīgā vecāka, kaut vai iekļājot īpašumus.

Valstiskā mērogā būtu jārisina arī bāriņtiesu un pagasttiesu darbinieku neatkarības jautājums. Pašlaik bāriņtiesu darbiniekus ievēl un algu maksā pašvaldības, taču tās dažkārt nav ieinteresētas bērnu problēmu risināšanā. Piemēram, tās nav ieinteresētas vecāku varas pārtraukšanā vai atņemšanā. Ja bērns tiek ievietots bērnunamā, pašvaldībai par to ir jāmaksā, taču līdzekļi šādiem mērķiem pašvaldību budžetā nav.

Trešā nozīmīgākā problēma – neskaidrais bāriņtiesu un pagasttiesu darbības modelis un statuss pēc teritoriālās reformas īstenošanas. Pašlaik pēc atsevišķu novadu izveidošanas rodas šīs institūcijas dublēšanās – tā darbojas gan pilsētā, gan novadā.

Olafs Brūvers tikšanās laikā pauda, ka VCB turpmākajā darbā centīsies vērst atbildīgo valsts institūciju uzmanību uz šīm problēmām. Bāriņtiesas un pagasttiesas ir efektīvi cilvēktiesības ievērošanas nodrošināšanas instrumenti, un VCB ir ieinteresēts to efektīvā darbībā. VCB arī varētu palīdzēt dažādu problēmu risināšanā – sniegtot juridiskas konsultācijas, kā arī uzņemoties vidutāja lomu sarežģītāku jautājumu risināšanai.

Citi pasākumi, kuros piedalījās VCB pārstāvji

- 2002. gada 3. oktobrī Valsts cilvēktiesību biroja direktors Olafs Brūvers apmeklēja Talsu sieviešu un bērnu krīžu centru, Talsu kristīgo pamatskolu, kā arī tikās ar bāriņtiesas un sociālās palīdzības dienesta pārstāvjiem.
- 2002. gada 8. oktobrī VCB direktors Olafs Brūvers un Sūdžibu izskatīšanas daļas juriste Ineta Vaivare apmeklēja Valsts policijas Īslaicīgās aizturēšanas izolatoru.
- 2002. gada 23. oktobrī VCB direktors Olafs Brūvers un Rīgas Domes Labklājības departamenta direktors Valdis Nagobads apmeklēja bijušo ieslodzīto organizāciju “Zilais krusts” un tikās ar tās vadību. Tikšanās mērķis bija risināt problēmas, kas radušās šīs organizācijas sadarbībā ar Rīgas Domi.

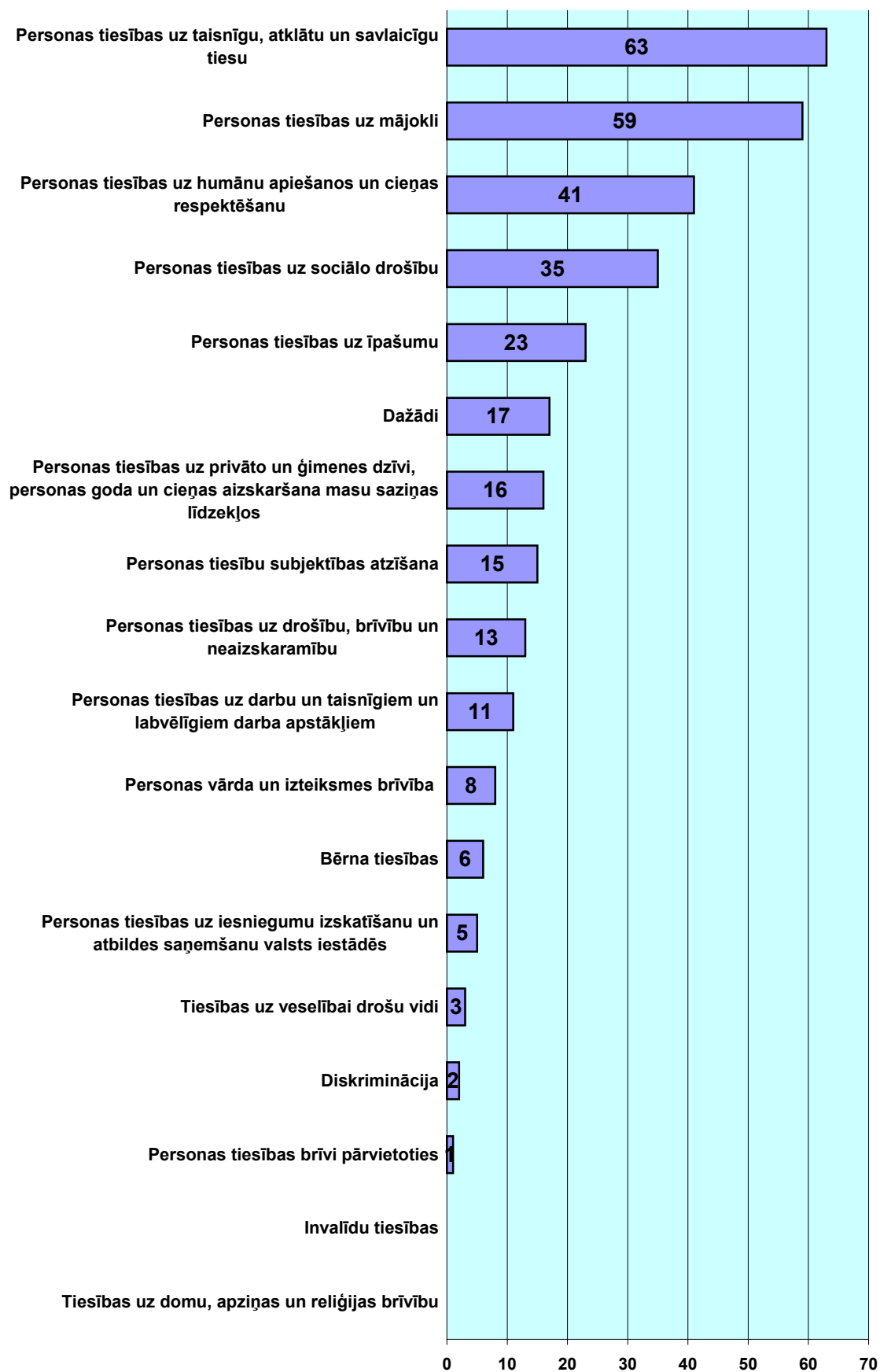
- Lai iepazītos ar iemītnieku un apkalpojošā personāla problēmām, kā arī izmeklētu sūdzību, 2002. gada 30. oktobrī VCB direktors Olafs Brūvers, direktora vietniece Anda Ozola un Sūdzību izskatīšanas daļas juriste Zeltīte Kurzemiece apmeklēja specializēto jauniešu sociālās aprūpes centru “Ziedkalne” Jelgavas rajonā.
- 2002. gada 4. novembrī VCB direktors Olafs Brūvers un Sūdzību izskatīšanas daļas juriste Ineta Vaivare apmeklēja Brasas cietumu, kur tikās ar cietuma vadību, uzraugiem un ieslodzītajiem. Savukārt 6. novembrī Valsts cilvēktiesību birojā notika pārrunas ar Ieslodzījumu vietu pārvaldes un Brasas cietuma vadību.
- 2002. gada 12. novembrī Valsts cilvēktiesību birojā VCB direktors Olafs Brūvers tikās ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Repatriācijas centra vadītāju Juri Dombrovski. Tikšanās mērķis bija pārrunāt problēmas, kuras kavē pārcelotāju izbraukšanu uz pastāvīgu dzīvi ārvalstīs, īpaši uz Krieviju un citām NVS valstīm.
- Lai iepazītos ar cilvēktiesību ievērošanas situāciju, 2002. gada 14. novembrī VCB direktors Olafs Brūvers apmeklēja Valku. Apmeklējuma ietvaros VCB direktors tikās ar Valsts policijas pārstāvjiem un Valsts robežsardzes darbiniekiem, kā arī apmeklēja Policijas Īslaicīgās aizturēšanas izolatoru un Valkas 1. vidusskolu.
- 2002. gada 21. un 22. novembrī VCB Sūdzību izskatīšanas daļas juriste Gundega Līce ar ziņojumu par saņemtajām sūdzībām, izzinātajām problēmām un iespējamajiem risinājumiem garīgi slimo personu tiesību jomā, piedalījās Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra un Zviedrijas Austrumeiropas komitejas rīkotajā konferencē “Cilvēktiesības psihiatrijā”.
- 2002. gada 26. novembrī VCB direktors Olafs Brūvers, Analīzes daļas vadītāja Līga Biksiniece un Informācijas un sabiedrisko attiecību daļas projektu koordinators Aigars Smiltnieks piedalījās LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē. Tikšanās mērķis bija iepazīstināt komisijas locekļus ar VCB veikto darbu un aktuālākajām cilvēktiesību problēmām Latvijā.
- 2002. gada 27. novembrī VCB direktors Olafs Brūvers tikās ar Īpašu uzdevumu ministru bērnu un ģimenes lietās Ainaru Baštiku, Bāriņtiesu un pagasttiesu darbinieku asociācijas valdes priekšsēdētāju Baibu Melderi, kā arī ANO Bērnu fonda (UNICEF) pārstāvi Ms. Marty Rajandran. Sarunu laikā tika apspriesti aktuālākie bērnu tiesību jautājumi un VCB loma to risināšanā.
- 2002. gada 6. decembrī VCB Informācijas un sabiedrisko attiecību daļas projektu koordinators Aigars Smiltnieks piedalījās Jelgavas rajona skolēnu padomes organizētajā pasākumā “Tu un Tavas tiesības” Ozolnieku vidusskolā.
- 2002. gada 9. decembrī VCB direktors Olafs Brūvers un Sūdzību izskatīšanas daļas juriste Ineta Vaivare apmeklēja Matīsa cietumu.
- 2002. gada 13. decembrī VCB Sūdzību izskatīšanas daļas juriste Ineta Vaivare piedalījās konferencē „Latvijas ieslodzījuma vietu reforma un attīstība”.
- VCB direktors Olafs Brūvers 2002. gada 20. un 21. decembrī piedalījās Kopenhāgenā notikušajā Eiropas Savienības cilvēktiesību diskusiju forumā. Pasākumu organizēja Eiropas Komisija, Dānijas Ārlietu ministrija un Dānijas Cilvēktiesību centrs.

VCB 2002. gada 4. ceturksnī saņemtās un izskatītās sūdzības

Tēmas	Rakstiskās sūdzības				Sniegtās mutiskās konsul- tācijas
	saņemtās	atrisinātas	nepama- totas	izbeigtas ar ieteikumu	
1. Personas tiesību subjektības atzīšana:					
A. Nepilsoņu legalizācija	2	1	-	4	28
B. Ārvalstnieku tiesības	6	2	2	5	21
C. Bēgļu vai patvēruma meklētāju statusa noteikšana	1	-	1	-	2
D. Pasu jautājumi	2	-	1	-	15
E. Politiski represētās personas statuss	4	-	-	2	18
1. Kopā	15	3	4	11	84
2A. Bērna tiesības netikt pakļautam vardarbībai	-	-	-	-	12
2B. Bērna tiesības uz izglītību	1	-	-	-	12
2C. Bērna sociālās tiesības	-	-	-	-	10
2D. Bērna tiesības	5	-	-	6	26
2. Kopā	6	-	-	6	60
3. Personas tiesības uz humānu apiešanos un cieņas respektēšanu:					
A. Ieslodzījuma vietās	12	2	2	16	16
B. Ārstniecības iestādēs	12	1	-	8	34
C. Pansionātos un patversmēs	3	-	-	1	16
D. Īslaicīgās aizturēšanas izolatoros	3	-	-	3	13
E. Valsts un pašvaldību iestādēs	-	-	-	-	13
F. Valsts policijā	10	-	1	4	14
G. Pašvaldību policijā	1	-	-	1	6
H. Ceļu policijā	-	-	1	-	2
3. Kopā	41	3	4	33	114
4A. Rasu diskriminācija	-	-	-	-	-
4B. Dzimumu diskriminācija	-	-	-	-	12
4C. Diskriminācija uz vecuma pamata	-	-	-	-	11
4D. Diskriminācija uz tautības vai valodas pamata	2	-	-	-	7
4E. Diskriminācija uz reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības pamata	-	-	-	-	4
4F. Diskriminācija uz sociālās izcelšanās vai mantiskā stāvokļa pamata	-	-	-	-	10
4G. Diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata	-	-	-	-	-
4. Kopā	2	-	-	-	44
5. Personas tiesības uz drošību, brīvību un pers. neaizskaramību	13	-	3	5	17
6. Personas tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu	63	4	5	48	42

7. Personas tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību	-	-	-	10	7
8. Personas tiesības uz iesniegumu izskatīšanu un atbildes saņemšanu valsts iestādēs	5	-	-	3	16
9A. Personas vārda un izteiksmes brīvība - tiesības brīvi paust uzskatus	1	-	-	-	3
9B. Personas vārda un izteiksmes brīvība - tiesības brīvi saņemt un izplatīt informāciju	7	1	-	2	3
9. Kopā	8	1	-	2	6
10A. Personas tiesības uz sociālo drošību: pensiju un pabalstu piešķiršana	21	5	1	13	97
10B. Personas tiesības uz sociālo drošību: sociālo garantiju nodrošināšana	7	-	-	7	53
10C. Personas tiesības uz sociālo drošību: pašvaldību sociālā palīdzība	7	2	1	6	72
10. Kopā	35	7	2	26	222
11. Personas tiesības uz darbu un taisnīgiem un labvēlīgiem darba apstākļiem	11	-	8	10	61
12. Personas tiesības uz īpašumu	23	1	7	18	77
13. Personas tiesības uz mājokli:					
A. Atzīme par dzīves vietu	3	-	1	2	29
B. Izlikšana no dzīvokļiem	10	-	1	8	61
C. No ieslodzījuma vietām atbrīvotajiem	6	2	-	3	25
D. Dzīvokļa piešķiršana	15	5	1	8	64
E. Citi jautājumi	25	2	6	26	48
13. Kopā	59	9	9	47	227
14. Tiesības uz veselībai drošu vidi	3	-	-	3	22
15. Personas tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi	14	2	1	3	25
15A. Personas goda un cieņas aizskaršana plašsaziņas līdzekļos	2	2	-	1	11
15. Kopā	16	4	1	4	36
16. Personas tiesības brīvi pārvietoties	1	-	-	1	7
17. Invalīdu tiesības:					
17A. Invaliditātes piešķiršana	-	-	1	-	23
17B. Invalīdu tiesības uz izglītību	-	-	-	-	-
17. Kopā	-	-	1	-	23
18. Dažādi	14	4	2	16	58
18A. Iesniegumi ar neskaidru saturu	3	-	2	2	21
18. Kopā	17	4	4	18	79
Kopā	318	36	48	245	1144

VCB saņemtās sūdzības 2002. gada 4. ceturksnī

VCB sniegtās mutvārdu konsultācijas 2002. gada 4. ceturksnī

